

כתובת המערכת:
מודיעין עילית
מסילת יוסף 3/10
מל' - 08-9744220
דוא"ל לרשימת תפוצה:
rg5740@gmail.com

בארה של תורה

מאת הרב ראובן גולן מח"ס רינונה של תורה ♦ יו"ל ע"י כולל שערים המצויינים שעי' מוסדות דרכי תורה רחובות

העלון מוקדש לע"נ ר' מכלוף בן שמעון הכהן ז"ל ע"י בנו ר' מאיר כהן הי"ו גליון 162 ניסן ה' תשע"ו

פרשת מצורע - שבת הגדול

אל תאבד את החרב היקרה

"זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו" (יד, ב)

ולכך באו עליהם נחשים, כי החוטא בלשון ישכנו נחש, וכדי לרפאותם צויה ה' לתלות נחש על נס, להורות כי קודם החטא היה הנחש ברום המעלה [כמ"ש (בראשית ג, א) "והנחש היה ערום מכל חית השדה"], ועל ידי חטא הלשון ירד מאיגרא רמה לבירא עמיקתא, ונתקלל "על גחונך תלך". ולכן כל הרואה אותו יחיה, כי ממנו ילמדו בעלי לשון הרע ליתן מחסום לפיהם. ומטעם זה לא כיתתוהו המלכים, כדי לבטל את חטא הלשון. אך בימי חזקיהו שהיו גדולים בתורה ולא היו תינוק ותינוקת שלא היו בקיאים בחדרי תורה (סנהדרין צד, ב), אין לחשוש ללשון הרע, שהרי על ידי עסק התורה אין האדם חוטא בלשונו, ולכן כיתת חזקיהו את נחש הנחושת.

ב. ובמסכת ערכין (טז, ב) דרשו, "מה נשתנה מצורע שאמרה תורה יביא שתי ציפורים לטהרתו, אמר הקב"ה, הוא עושה מעשה פטוט לפיכך אמרה תורה יביא קרבן פטוט". וביאר המהרש"א, שמביא שתי ציפורים לרמוז על חטאו ותקנתו, כי הציפור השחוטה מרמזת על ביטול פטוט הלשון שחטא בו, והציפור החיה רומזת לכך שתקנת המצורע על ידי פטוט התורה. וכן אמרו במדרש תהילים (יב), "אם הפך לשונך לומר לשון הרע על חברך, שנון בדברי תורה", שעל ידי שינון התורה יתוקן חטא הלשון.

ג. ובשמירת הלשון (ח"א שעה"ז פ"ז) כתב החפץ חיים, "בא וראה כמה גדול עונש עוון זה, שבדברי לשון הרע האדם מאבד את מעט התורה שיש בידו. וכן דרשו (מדרש שוח"ט מב'), "אל תתן את פיך לחטיא את בשרך, מדבר בלשון הרע, למה יקצוף האלהים על קולך, על אותו הקול שהוצאת בפיו ואמרת לשון הרע על חברך. וחבל את מעשה ידך, מעט תורה שיש בידך, אתה מאבדה". כי המדבר לשון הרע על חברו נוטלין ממנו את זכויותיו ונותנין אותן לחבירו.

ד. ורבינו יוסף חיים זיע"א פירש בבן יהוידע (חולין עז, ב) בדרך זו את דברי הגמ' (שם) "אילן שמשיר פירותיו, סוקרו בסיקרא וטוענו באבנים". כי אילן הוא רמז ללשון שהיא עיקרו של האדם הנקרא אילן נ"כי האדם עץ השדה], ובעבורה נבדל הוא משאר הבריאה. והלשון משירה את הפירות הרוחניים של האדם על ידי דברי לשון הרע ורכילות, שבעבורם לוקחים ממנו את התורה והמצוות שלו ונותנים אותם לאדם שעליו דיבר. ותקנתו ורפואתו של אותו אדם תיתכן בצירוף שני ענינים. האחד "סוקרו בסיקרא", מלשון יפוי וחוץ נכמו "מסקרות עינים" (ישעיה ג, טז), דהיינו שישפיע לנפשו יופי רוחני על ידי עמל הפה בדברי התורה. ובנוסף לכך יתקן עצמו על ידי "וטוענו באבנים", שהם התפילות שנקראו אבנים נכדברי הוזה"ק (תיקו"ז סב') עה"פ "אבנים שלימות תבנה", שיתפלל לה' שימחל לו ויטהרנו.

הרמב"ם בשלהי הלכות טומאת צרעת (פט"ז ה"י) האריך בחומר חטאי הלשון. וכתב, "זה דרך ישיבת הלצים הרשעים, בתחילה מרבין בדברי הבאי, ומתוך כך באים לספר בגנות הצדיקים, ומתוך כך יהיה להן הרגל לדבר בנביאים ולתת דופי בדבריהם, ומתוך כך באים לדבר באלוקים וכופרים בעיקר. זו היא שיחת הרשעים שגורמת להן ישיבת קרנות וישיבת כנסיות של עמי הארץ וישיבת בתי משתאות עם שותי שכר. אבל שיחת כשרי ישראל אינה אלא בדברי תורה וחכמה, לפיכך הקב"ה עוזר על ידם ומזכה אותן בה". וכתב המשך חכמה (להלן פס' נא') "וכל איש נלבב יקשיב לנועם מוסרו של הרמב"ם בדברים אלו ואז ייטב לו".

ולכשנעמיק בלשונו הוזהב של הרמב"ם נמצא, שפגם הדיבור נובע מכך שהאדם מזלזל ואינו מעריך כראוי את כח הדיבור שהעניק לו ה'. וכפי שמתאר הרמב"ם בדבריו, שחטאי הלשון נובעים מדרך הלצים הרשעים המרבים בדברי הבאי, ולעומתם עומדים כשרי ישראל וצדיקיהם, אשר יקרה בעיניהם מתנת הדיבור עד מאד, ועל כן שיחתם אינה אלא בדברי תורה וחכמה. ומשום כך שיחת תלמידי חכמים צריכה לימוד (סוכה כא, ב), כיון שהדיבור היוצא מפיהם הוא דיבור רוחני וערכי שתועלתו רבה.

ורבינו הגרי"ז ראה צורך פעם אחת להוכיח מאן דהוא על שדיבר דברים בטלים ואמר לו "הנה כתב הרמב"ם שיחת כשרי ישראל אינה אלא בדברי תורה וחכמה. הרמב"ם לא כתב שיחת גאוני ישראל, או שיחת גדולי או חסידי ישראל, ללמדך שזו היא מידתו של כל אדם כשר מישראל ולא דוקא גאון או צדיק או חסיד, שאינו משוחח אלא בדברי תורה".

ב. ובספר בינה לעתים (ח"ב דרוש ג') בדרוש על רסן הלשון פירש רבינו עזריה פיגזו בדרך זו את דברי חנה, "אל תרבו תדברו גבוהה גבוהה יצא עתק מפיהם" (ש"א ב, ג). "אל תרבו לדבר עם לשונכם גבוהות גבוהות, אם נגדו ית' חלילה ואם נגד חבריכם, בדיבורים רעים וחטאים שלא כהוגן. כי תגרמו בזה שיצא עתק מפיהם, כלומר אותו החוץ אשר פיהם והוד החרב היקרה הניתנה לכם ממנו ית' מחנינת הדיבור אשר הוא לכם יתרון על בעלי החיים, חוץ זה יצא וילך לו מפיהם ותאבדו אותו וכאילו אינו בכם, כיון שאינכם שומרים הכוונה בו. על כן יחשיב מאד את כח דיבורו וישמרהו כאישון בת עין לעבודת בוראו ית'".

"שימוש" ברפואה לסטודנטים מתלמידים שלא על חשבון החולה

"להורות ביום הטמא וביום הטהור זאת תורת הצרעת" (יד, נו)

בשו"ת ציץ אליעזר (חי"ג סי' פא') נשאל האם מותר לרופא להתאסף עם תלמידיו מסביב למיטת החולה ולגלות להם ממה הוא סובל ולהראות להם את מקומות נגעי המחלה בשטחי הגוף, ואפילו במקומות נסתרים. או שיש לחוש להלבנת פני החולה.

וכתב, שהנה הנצי"ב בהעמק דבר (כאן) הביא את דברי הראב"ד "אמרו בירושלמי שאין אדם רשאי להורות בנגע הצרעת אלא אם שימש וכו'. ואף שהוא תלמיד ותיק ויודע ומבין הכל מדעתו אינו רשאי לעשות בהם

תינוק ותינוקת ונחש הנחושת

"והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע" (יד, ג)

כתב הרמב"ם (פ"א מטומאת צרעת ה"ז) ששיעור כל נגע צרעת בין צרעת אדם בין צרעת בגדים כגריס". וכתב הרמ"א בספר תורת העולה (ח"ג סז'), ששיעור הנגעים כגריס, משום שסיבת הנגעים היא מחמת מיעוט הגירסא בדברי תורה, וכמבואר ברמב"ם הנ"ל, שכשרי ישראל מקדישים את כח הדיבור לעסק התורה ועל ידי כן נמנעים מלשון הרע. וביעויות דבש (ח"א דרוש טו) פירש בדרך זו את הנהגתו של חזקיהו שכיתת את נחש הנחושת, שלא כמלכים שקדמוהו שלא כיתתוהו. כי טעם תליית הנחש על הנס הוא מחמת שהיו בישראל בעלי לשון הרע,

ראובן בן סאלם ונדרה ז"ל ע"י אדואן מאיר בן שפרה גול ז"ל רבקה בת אסתר טולדו ע"ה

ברכה בת אהרון סעיד ע"ה שמעון בן עישה בן ישי ז"ל חנה בת עיזיה בן ישי ע"ה

לע"נ ר' בנימין בן סלחה ז"ל ♦ סרח בת רחמה ע"ה ר' שלמה בן טאוס ז"ל ♦ נאוה בת תאגיה ע"ה אהרן בן יחיא ז"ל ♦ רחל בת סאלחה ע"ה צביה בת סרח ע"ה

מעשה אלא על ידי רבו, ולמדו כן ממה שנאמר "להורות ביום הטמא", שאין הכהן רשאי לטמא או לטהר עד שיוורנו רבו. וכתב הנצי"ב, שלפי זה "להורות" היינו שהכהן יהא מורה בשעה שבא מעשה לפניו ויהא קורא לתלמידיו להראות להם בעין את צורת הנגע ופרטיו. ומסיים הכתוב "זאת תורת הצרעת", כי באמת בזיון גדול הוא לאדם שיתקבצו תלמידים רבים ויביטו על בשרו ונגעו, ואסור לעשות כן ולהלכין פני השואל, אך "זאת תורת הצרעת", כלומר שרק בצרעת הותר דבר זה כדי שיתכפר לו מה שהלכין פני הבריו.

וכתב הציץ אליעזר, שמכך נלמד שאסור לרופא להתאסף עם תלמידיו מסביב לחולה משום איסור הלבנת פני החולה, אלא אם כן ירצה את החולה שיסכים לכך, ואם הוא מביע התנגדות יש לו להימנע מכך.

מטמון השדים

"כי תבואו אל ארץ כנען וגו', ונתתי צרעת בבית ארץ אחוזתכם" (יד, לד)

לכאורה "ונתתי" הוא לשון טובה ומתנה, ואיזה טובה יש בכך שיהיו נגעים בבתיכם? ופירש רש"י "בשורה היא להם שהנגעים באים עליהם, לפי שהטמינו האמוריים מטמוניות של זהב בקירות בתיהם כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר ועל ידי הנגע נותן הבית ומוצאן". וביאר הגר"י אייבשיץ בספר אהבת יהונתן, שהשדים והרוחות הרעות מצויים בכל מקום שיש בו מטמון, כי אינם רוצים שבני אדם יתעשרו, ולכן שוכנים במטמוניות כדי שלא יתקרב איש לשם. ובמקום שהם שורים בו אין שורה שם רוח הקודש, ומחמת סילוק רוח הקודש נוצר נגע באותו מקום. ונמצא שעל ידי הנגעים ידעו ישראל שיש מטמון בבית ההוא.

איזו עבירה קונה דירה ?

"ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם" (שם)

כתב השפתי כהן, "החמירה התורה בנגעי בתים והאריכה בהם, להזהיר לאדם שלא יבנה ביתו בגזל שסופו ליהרס, וכן הוא אומר (ירמיה כב, יג) הוי בונה ביתו בגזל. וכן כשיבנהו יזכיר עליו שם שמים תחילה, כדי שיתקדש ותחול בו הקדושה ולא יבוא לעשות באותו בית שום דבר טומאה, כי מאחר שקדמה בו הקדושה היא תטייעהו. כי אם חס ושלום חלה טומאה באותו בית צריך כח גדול להוציאו, ולזה נזכר כח' פעמים "בית" בנגעי בתים, ועל זה הזהירה תורה (דברים ז, כו) ולא תביא תועבה אל ביתך, שאם תביא צריך כח גדול וקדושה גדולה להוציאה.

ולזה כתבה תורה נגעי בתים אחר כל הנגעים לומר שהוא כנגד הכל וממנו מתחילים ובאים, שאם חס ושלום עבר עבירה באותו בית אותה עבירה קנתה דירה באותו בית, ואבני אותו הבית ועציו הם צועקים עליו לומר שהביא להם שכן רע, שנאמר (חבקוק ב, יא) כי אבן מקיר תזעק וגו', ואין לאותם אבנים נחת רוח עד שיוציאם שנאמר וחלצו את האבנים. ולזה הצריכה תורה מזווה לכל פתחי הבית. וזהו שאמרו (סנהדרין צב, א) כל בית שאין נשמעים בו דברי תורה לילילה אש שורפתו, כדי שיקדש האדם דירתו, כי כמו שהגוף שהוא דירת הנישמה צריך קידוש כן הבית שהוא דירת הגוף צריך קידוש, ועל זה נאמר והתקדשתם זה דירת הנשמה, והייתם קדושים זה דירת הגוף".

לך להתבטל במקוה...

"ורחץ במים את כל בשרו" (טו, טז)

הנה מפסוק זה למדו ששיעור מי מקוה הוא ארבעים סאה. וכפי שאמרו במסכת חגיגה (יא, א) "את כל בשרו- מים שכל גופו עולה בהן, אמה על

אמה ברום שלש אמות. ושיערו חכמים מי מקוה ארבעים סאה". ולכאורה מהו שאמרו "מים שכל גופו עולה בהן", והיה ראוי לומר "טובל בהן". ואמנם מצינו לשון זה לגבי דיני ביטול איסורים, וכמו ששינונו (מס' ערלה ב, א) שתרומה עולה ומתבטלת באחד ומאה, וערלה עולה באחד ומאתים. ואף לגבי מקוה פירש הריב"ש (סי' רצד). כפי שביאר דבריו בשו"ת חת"ס סי' רט), שיסוד ענין הטבילה הוא מדין ביטול ברוב, ולכן אמרו ש"גופו עולה בהן", כי במקוה יש מ' סאה שהוא שיעור כפול משיעור כ' סאה מים שתופס אדם בינוני שגובהו ג' אמות ורוחבו אמה ועוביו חצי אמה, ויש כאן ביטול של "חד בתרי".

ומדברי הריב"ש למדנו שגדר הטבילה הוא התחדשות, כי הטומאה כמיתה היא לאדם, ועל ידי שטובל במקוה ומתבטל בתוך מימיו, הרי הוא כמי שאינו, ונולד עתה מחדש. וזהו שלא כפשוטן של דברים שהטבילה פועלת רק לענין הטומאה, שעל ידי שטובל נטהר מטומאתו. אלא יש כאן תהליך רוחני מורכב הרבה יותר, שמכח הטבילה האדם "הקודם" שנטמא כביכול היה ואינו, ופנים חדשות של ממש באו לכאן, ואדם אחר הוא.

ב. והטור (אורח חיים סי' תיו) כתב בשם הירושלמי, שנהגו הנשים שלא לעשות מלאכה בראש חודש. שכיון שלא רצו הנשים ליתן נזמיהן לבעליהן במעשה העגל לכך נתן להן הקב"ה שכן שיהיו משמרות ראש חודש יותר מאנשים.

אך בדרכי משה כתב טעם אחר בשם האור זרוע, "לפי שבכל חודש וחודש האשה מתחדשת וטובלת וכו' כשם שהלבנה מתחדשת בכל חודש, לכך ראש חודש הוא יום טוב של הנשים". והנה אם נאמר שגדר הטבילה הוא רק הפקעת הטומאה, אין הבנה לדברי האור זרוע, כי מה השייכות בין התחדשות האשה להתחדשות הלבנה. אך לדברי הריב"ש הרי זה כפתור ופרח, כי טבילה היא לידה מחדש, והאשה שטובלת בכל חודש וחודש הרי שבעומק הענין היא נולדת בכל חודש מחדש, ולכך דומה היא ללבנה שאף היא מתחדשת ונולדת מחדש בכל חודש.

אולם הטור חולק על הריב"ש, ולדעתו טבילה אינה לידה מחדש אלא הפקעת וביטול הטומאה, ואם כן אין האשה דומה בכך ללבנה, ולכן פירש שהטעם הוא משום חטא העגל. והדברים מאירים.

תעלומת מנין הבארות שבתורה

במדרש תנחומא (קרח יב') אמרו ששיעור מ' סאה הוא כנגד ארבעים פעם שמוכר בתורה "מי באר". והדברים תמוהים, שכן בתורה נאמר "מי באר" רק ב' פעמים [והם בפרשת חקת (במדבר כ, יז) וכן בא, כב].

וכתב המתנות כהונה (במדבר יח, כא) שיש לגרוס "מ' באר", כלומר שבתורה מוזכרת "באר" ארבעים פעם. והיינו דוקא "באר" ולא בארות או בארות חמר, או בארות יעקן ובארותיו של יצחק אבינו. אך "באר שבע" נכללת במנין זה, כי נקראת כן על שם באר המים.

וגם דבריו אינם מדוקדקים, שכן בתורה מוזכרת המילה "באר" שלושים ושמונה פעמים ולא ארבעים, אלא אם נחשיב את הפסוק "הואיל משה באר את התורה (דברים א, ה), וכן את "את כל דברי התורה הזאת באר היטב" (שם כז, ח), אך שם אין הכוונה לבאר מים, וצריך עיון.

ולעומת זאת אמרו במדרש שיר השירים רבה (ד, טו) "ארבעים ושמונה פעמים כתיב בתורה באר באר, כנגד מח' דברים שנקנית בהם התורה". וכנראה שהחשיבו גם את "בארות" ו"בארות חמר" וכיוצא בזה.

ג. והנה נחלקו הראשונים האם גם במעין צריך שיהיו מ' סאה, או שדי בשיעור מים שכל גופו מתבטל בהם [כי הפסוק "ורחץ במים את כל בשרו" שממנו למדו שצריך שיעור מ' סאה, נאמר במקוה ולא במעין, וכמבואר במס' חגיגה (שם)].

ורבינו תם (הובא בשלטי גבורים בפרק במה טומנין) הביא ראיה שצריך מ' סאה מדברי המדרש הנ"ל ששיעור מ' סאה הוא כנגד מ' פעמים שמוכרת באר בתורה, והרי באר מימיה נובעים ודינה כמעין, ומוכח שמעין טעון מ' סאה.

אך לרמב"ם (פ"ט ממקואות ה"ח) מעין אינו טעון מ' סאה, ודי בכך שכל גוף האדם מתבטל במימיו. ולכאורה כיצד יבאר את דברי המדרש הנ"ל. ותירץ בגולות עליות (פ"א מ"ז ד"ה עוד הביא) בשם רבו, שכיון שלרמב"ם צריך מכל מקום שיתבטל כל גופו במים, והרי שיעור חכמים שגוף של אדם בינוני מתבטל בשיעור מ' סאה מים, וכנגדם הוכרו מ' פעמים באר בתורה].

שיעורי הרב ראובן גולן, בעמדות 'קול הלשון', ובטל' 03-6171001 [הקט 1-1-2-48-1-1], ובאתר 'קול הלשון'.

לתגובות והערות או הצטרפות לרשימת התפוצה שלח הודעה ל- rg5740@gmail.com

לעיני הרב משה בן ליזה נעמן ז"ל ♦ היה רבקה בת מרדכי וייס ע"ה ♦ שלמה בן דבורה והדי ז"ל ♦ שמחה בת שרה אליאס ז"ל

עזרא בן טלה אליאסי ז"ל
יוסף בן חביבה עזון ז"ל
לאה בת מרים גרון ע"ה

אורה עישה בת ביחה פריחה ע"ה
ימימה בת שמעה שלום ע"ה
ישראל בן חיים קעטבי ז"ל

יוסף בן חביבה עזון ז"ל
רחל בת סעידה ואהרון כהן ע"ה
סלמון בן יונה ז"ל משמור